२०८०

शिक्षक पेसागत विकास तालिम पाठ्यक्रम

नेपाली

आधारभूत तह (६-८) पहिलो चरण

नेपाल सरकार

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

सानोठिमी, भक्तपुर

विषयसूची

क्र. स.	विषयवस्तु	पृष्ठ सङ्ख्या
१	परिचय	१
२	तालिमको लक्ष्य तथा उद्देश्य	१
३	तालिमको सक्षमता	१
४	तालिम संरचना	२
५	तालिमको विषयवस्तु	३
६	तालिम कार्यान्वयन कार्यविधि	५
७	तालिम मूल्याङ्कन	६
८	परियोजना कार्य	७

१. परिचय

शिक्षकको निरन्तर पेसागत विकासअन्तर्गत शिक्षक तालिम एक महत्त्वपूर्ण पक्ष हो । शिक्षक दक्ष तथा सक्षम हुनलाई आफूले शिक्षण गर्ने विषयमा निरन्तर पेसागत सहयोगको आवश्यकता पर्दछ । आधारभूत तह कक्षा ६ देखि ८ को नेपाली भाषा विषयको पाठ्यक्रम परिवर्तन भई कार्यान्वयन भइरहेको छ ।सो परिवर्तित पाठ्यक्रमअनुसार शिक्षकको पेसागत विकासका लागि यो तालिम पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो । यस पाठ्यक्रमले शिक्षकलाई नयाँ प्रविधि, उपागम, तौरतरिकाहरूसित परिचित गराई नेपाली भाषा शिक्षण सिकाइमा प्रभावकारिता ल्याउने अपेक्षा गरेको छ ।आधारभूत तहका नेपाली भाषा शिक्षकका लागि तालिम प्रदान गर्न यो पाठ्यक्रम तयार गर्दा शिक्षकको विषयगत आवश्यकता, शिक्षण विधि तथा प्रविधिलाई समेत ख्याल गरिएको छ । यो तालिम पाठ्यक्रममा आधारभूत तह कक्षा ६ देखि ८ को नेपाली भाषा विषयको पाठ्यक्रम विश्लेषण, बोध र अभिव्यक्तिका कार्यकलाप, शब्दभण्डार, भाषिक संरचना र वर्णविन्यास शिक्षण, भाषिक प्रकार्य, सहकार्यात्मक सिकाइ, भाषा शिक्षणमा शैक्षणिक तथा सन्दर्भ सामग्रीको निर्माण र प्रयोग, शिक्षणसिकाइ योजना र शिक्षण अभ्यास, विद्यार्थी मूल्याङ्कनका साधन र तरिकाहरू जस्ता विषयवस्तुहरू समावेश गरिएका छन् । यसका माध्यमबाट शिक्षकहरूमा ज्ञान, सिप, दक्षता र सकारात्मक अभिवृत्ति विकास भई विद्यार्थीमा नेपाली भाषाप्रति रुचि राख्ने र यसको व्यवहारिक प्रयोग गर्ने सिप विकास हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

२. तालिमको लक्ष्य तथा उद्देश्य

परिवर्तित सन्दर्भमा शिक्षकको पेसागत विकासलाई प्रविधिमैत्री, सहज र समयानुकूल बनाउँदै सबै शिक्षकलाई निरन्तर सक्रिय सिकाइको अवसर प्रदान गर्नु यस तालिमको प्रमुख लक्ष्य हो । यस तालिम कार्यक्रममा विषयवस्तुमा आधारित प्रशिक्षण र विद्यालयमा आधारित स्वअभ्यासमार्फत् प्रशिक्षार्थीमा देहायअनुसारका उद्देश्य प्राप्ति हुने अपेक्षा गरिएको छ :

- समय सान्दर्भिक, व्यावहारिक शिक्षण विधिहरू तथा सामग्रीहरूको निर्माण र प्रयोगद्वारा भाषा पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सहयोग गर्न
- भाषिक सिप विकासमा एकीकृत कार्यकलापहरूको पहिचान, निर्माण र प्रयोग गर्न
- परियोजना कार्य, कार्यमूलक अनुसन्धान, आधुनिक शैक्षणिक प्रविधिको प्रयोग गरी नेपाली शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन
- मूल्याङ्कनका साधनको उपयोग गरी भाषिक मूल्याङ्कन गर्न

३. तालिमका सक्षमता

यस तालिमको अन्त्यमा सहभागीहरूमा निम्नानुसारका सक्षमताहरू हासिल हुने छन् :

- आधारभूत तहको नेपाली भाषा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा शिक्षक निर्देशिकाको उपयोग
- भाषिक सिप विकासका सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ सिप विकासका कार्यकलापहरूको उपयोग
- भाषिक संरचना, वर्णविन्यास, शब्दभण्डार र भाषिक प्रकार्यको उत्पादनमूलक प्रयोग
- सिकाइमा सिर्जनात्मक, प्रयोगात्मक तथा खोज कार्यको उपयोग
- सिकाइमा सहकार्यात्मक सिकाइ मनोवृत्तिको विकास
- भाषिक सिप विकासमा शैक्षणिक तथा सन्दर्भ सामग्री सङ्कलन, निर्माण तथा प्रयोग
- पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि शैक्षणिक योजना निर्माण र प्रयोग
- भाषिक सिप विकासमा आन्तरिक मूल्याङ्कन प्रक्रियाका साधनको निर्माण र उपयोग

४ तालिम संरचना

क. यो तालिम १५ दिन अवधिको हुने छ । यसको पहिलो खण्ड १० दिनको तालिम कार्यशाला ढाँचामा आमनेसामने पद्धतिबाट प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रमा सञ्चालन हुने छ । यसको दोस्रो खण्ड पाँच दिन अवधिको स्वाध्यायन अभ्यास ढाँचामा आधारित हुने छ ।

ख. दोस्रो खण्ड अन्तर्गत प्रशिक्षार्थीले आफू कार्यरत विद्यालयमा आधारित भई ४५ दिनभित्र चार ओटा परियोजना कार्य सम्पन्न गरिसक्नुपर्ने छ । परियोजना कार्यको सबै प्रतिवेदन पहिलो खण्डको तालिम सम्पन्न भएको ५२ दिनभित्र सम्बन्धित शिक्षा तालिम केन्द्रमा अनिवार्य रूपमा पेस गर्नुपर्ने छ । यसमा मूलतः १० दिने तालिम कार्यशाला खण्डमा सिकाइएका सैद्धान्तिक ज्ञान तथा सिपको व्यावहारिक प्रयोग एवम् प्रशिक्षार्थीको सिर्जनात्मक र प्रवर्तनात्मक क्षमता प्रदर्शन गर्न उपयुक्त परियोजना कार्य तोकिने छ ।

५ तालिमका विषयवस्तु

क्रस	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सत्र
१	पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र शिक्षक निर्देशिकाको अध्ययन	• पाठ्यक्रमको ढाँचा, विशेषता र प्रयोग (सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि, क्षेत्र र क्रम, सहजीकरण प्रक्रिया, मूल्याङ्कन प्रक्रिया तथा त्यसको कार्यान्वयन र कक्षा प्रयोग) • पाठ्यपुस्तकका विशेषता र प्रयोग : पाठगत संरचना (पाठ र अभ्यास) को बोध र कक्षा प्रयोग • शिक्षक निर्देशिकाको प्रयोग • पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र शिक्षक निर्देशिकाबिचको अन्तरसम्बन्ध र सिकाइमा प्रयोग	२
२	सुनाइ र बोलाइ सिप विकास	• सुनाइ र बोलाइ सिप विकासका कार्यकलापहरू ➢ विषयवस्तुको सुनाइ र बोध ➢ प्रश्नोत्तर ➢ विषयवस्तुको अनुमान र कल्पना ➢ विषयवस्तुको विस्तार वा सिर्जना ➢ विषयवस्तुमा आधारित छलफल, प्रश्न निर्माण ➢ श्रुतिवर्णन	२
३	पढाइ सिप विकास	• पढाइ सिप विकासका कार्यकलापहरू ➢ समयबद्ध सस्वरपठन ➢ विषयवस्तु बोध ➢ छलफल र प्रश्नोत्तर ➢ धारणा निर्माण र प्रस्तुति ➢ संरचना र घटनाक्रम पहिचान ➢ सन्देश ग्रहण र प्रतिक्रिया	३

४	लेखाइ सिप विकास	• लेखाइ सिप विकासका कार्यकलापहरू ➢ श्रुतिलेखन ➢ प्रश्नोत्तर लेखन ➢ बुँदा टिपोट र सार लेखन ➢ निर्देशित, स्वतन्त्र र अनुकरणात्मक लेखन ➢ घटनाक्रम मिलान ➢ पात्र वर्णन ➢ तार्किक अभिव्यक्ति ➢ अनुलेखन	३
५	शब्दभण्डार	• शब्दभण्डारको सन्दर्भपूर्ण प्रयोग	१
६	भाषिक संरचना र वर्णविन्यास शिक्षण	• भाषिक संरचना (शब्दस्रोत, शब्दनिर्माण, पदवर्ग, पदकोटि, कारक र विभक्ति, वाक्य पहिचान र वाक्यान्तरण) को पहिचान र प्रयोग • वर्णविन्यासको पहिचान र प्रयोग	३
७	भाषिक प्रकार्य	• अनुरोध, शुभेच्छा, प्रसंशा, मूल्याङ्कन, निर्देशन, सहयोग, सामाजिक सद्भाव र सहकार्य, उद्घोषण जस्ता भाषिक प्रकार्यको उपयोग	२
८	सिर्जनात्मक, प्रयोगात्मक र सहकार्यात्मक सिकाइ	• सिकाइमा सिर्जनात्मक कार्यको उपयोग • सिकाइमा प्रयोगात्मक र खोज कार्यको प्रयोग • सिकाइमा विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकको सहकार्य • सिकाइ सञ्जालको उपयोग	३
९	भाषा शिक्षणमा शैक्षणिक तथा सन्दर्भ	• शैक्षणिक, सन्दर्भ र स्रोत सामग्रीको भाषिक सिप शिक्षणमा उपयोग • भाषिक सिप शिक्षणमा उपयोग गर्न सकिने शैक्षणिक तथा सन्दर्भ सामग्रीहरूको सङ्कलन,	३

	सामग्रीको निर्माण र प्रयोग	निर्माण र प्रयोग अभ्यास (श्रव्य, दृश्य, श्रव्यदृश्य, मुद्रित, पाठ्य, मल्टिमिडिया, इन्टरनेट, सामुदायिक, सिर्जनात्मक सामग्री)	
१०	शिक्षणसिकाइ योजना र शिक्षण अभ्यास	• शिक्षणसिकाइ योजना र कक्षा सिकाइमा त्यसको प्रयोग ➢ वार्षिक शैक्षणिक कार्ययोजना ➢ एकाइ योजना ➢ दैनिक पाठयोजनामा सिकाइका तह (ज्ञान, बोध, प्रयोग र उच्च दक्षता) को प्रयोग • शिक्षण अभ्यास ➢ नमुना कक्षा प्रस्तुति (सहजकर्ताबाट) ➢ सूक्ष्म शिक्षण अभ्यास ➢ पृष्ठपोषण आदानप्रदान	३
११	विद्यार्थी मूल्याङ्कनका साधन र तरिकाहरू	• सिकाइ सहजीकरणका क्रममा मूल्याङ्कनको उपयोग • आन्तरिक मूल्याङ्कनका साधनहरूको प्रयोग • मूल्याङ्कनमा रूब्रिक्सको उपयोग • अक्षराङ्कन पद्धति	३
१२	विविध	• उद्घाटन, समापन • परियोजना कार्य प्रबोधीकरण • लिखित परीक्षा सञ्चालन (प्रिटेस्ट, पोस्टटेस्ट)	२
		जम्मा	३०

नोट: प्रत्येक सत्र १ घन्टा ३० मिनेटको हुने छ ।

६ तालिम कार्यान्वयन कार्यविधि

- यस तालिमको लक्षित समूहका सम्बन्धमा विगतमा दुई ओटा १० दिने टिपिडी मोड्युल पूरा गरेका अथवा तालिम अप्राप्त स्थायी शिक्षकलाई एक महिने तालिमको पूरक कोर्सका रुपमा यस तालिममा सहभागी हुन योग्य मानिने छ ।
- तालिमको अन्त्यमा शिक्षकको पेसागत विकास प्रारुप, २०७२ अनुसार परीक्षा सञ्चालन र शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद्को मिति २०७४/०५/०६ गतेको निर्णयबमोजिम प्रमाणीकरण गरिने छ । तालिमको अन्त्यमा सम्बन्धित शिक्षा तालिम केन्द्रबाट प्रमाणपत्र प्रदान गरिने छ ।
- स्वाध्याय अभ्यास खण्डका लागि तोकिएको परियोजना कार्य सम्पादन गर्ने क्रममा सन्दर्भ सामग्री अध्ययन, विज्ञसँगको परामर्श तथा प्रतिवेदन लेखन गर्नु मूलतः प्रत्येक प्रशिक्षार्थीको निजी दायित्व हुने छ । यस कार्यका लागि प्रशिक्षार्थीलाई आवश्यक परेमा इमेल वा फोनमार्फत वा प्रत्यक्ष भेट गरी सम्बन्धित प्रशिक्षकबाट मार्गदर्शन प्राप्त गर्ने सुविधा उपलब्ध हुने छ ।
- तालिम सहजीकरण गर्दा देहायअनुसारका न्यूनतम विधिगत मापदण्ड पूरा गर्नुपर्ने छः

  - शिक्षा तालिम केन्द्रका विज्ञ प्रशिक्षकबाट तालिम सेसन सञ्चालन गरिने छ। विषयको प्रकृतिअनुसार यस विषयका क्षेत्रमा लामो अनुभव भएका व्यक्ति तथा सम्बन्धित निकायका पदाधिकारीलाई प्रशिक्षक बनाउन सकिने छ।
  - सूचना तथा सञ्चार प्रविधि तथा सान्दर्भिक तालिम सामग्री प्रयोग गर्दै छलफल, अन्तरक्रिया, अनुभव, घटना वा मामला अध्ययन, समूह कार्य तथा प्रस्तुति, स्थलगत भ्रमणलगायतका विधिको अवलम्बन गरिने छ ।
  - तालिमका क्रममा तोकिएको तालिम प्याकेजलगायतका सन्दर्भ सामग्री प्रत्येक सहभागीलाई वितरण गरिने छ ।

७ तालिम मूल्याङ्कन

क. तालिम सम्पन्न गरेपछि प्रशिक्षार्थीको उपलब्धि मूल्याङ्कन गर्न देहायअनुसारका मूल्याङ्कन अङ्गगत अङ्कभार अनुसरण गर्नुपर्ने छ:

क्र.स.	मूल्याङ्नका आधार	अङ्क भार
१	नियमितता, सहभागिता र सक्रियता	५
२	सिर्जनात्मक तथा प्रवर्तनात्मक कार्य	१०
३	लिखित परीक्षा	२५
४	स्वाध्याय अभ्यासअन्तर्गत ओटा परियोजना कार्य (२.५*४)	१०
	जम्मा	५०

प्रत्येक अङ्गको उत्तीर्णाङ्क ५० प्रतिशत हुने छ ।

ग्रेडिङ पद्धति

- ९० प्रतिशत र सोभन्दा माथि अङ्क आएमा विशिष्टतासहित प्रथम श्रेणी
- ८० प्रतिशत र सोभन्दा माथि अङ्क आएमा प्रथम श्रेणी
- ६५ प्रतिशत र सोभन्दा माथि अङ्क आएमा द्वितीय श्रेणी
- ५० प्रतिशत र सोभन्दा माथि अङ्क आएमा तृतीय श्रेणी
- ५० प्रतिशतभन्दा तलको अङ्क आएमा अनुत्तीर्ण वा असफल

ख लिखित परीक्षाका प्रश्नपत्र निर्माण गर्दा देहायअनुसारको ग्रिड अवलम्बन गर्नुपर्ने छ:

ग्रिड तालिका

क्र.स.	प्रश्नको प्रकार	प्रश्न सङ्ख्या	प्रतिप्रश्न अङ्कभार	पूर्णाङ्क

१	बहुवैकल्पिक	१०	०.५	५
२	सङ्क्षिप्त उत्तरात्मक	५	३	१५
३	समस्यामूलक	१	५	५
	जम्मा	१६	-	२५

८ परियोजना कार्य

तालिम कार्यशाला खण्ड सम्पन्न गरेपछि सञ्चालन गरिने दोस्रो स्वाध्याय अभ्यास खण्डमा प्रत्येक प्रशिक्षार्थीले देहायअनुसारको विशिष्टीकरण मापदण्डबमोजिम परियोजना कार्य सम्पादन गर्नुपर्ने छ ।

परियोजना कार्य

स्वाध्याय अभ्यास खण्डका लागि विद्यालयमा आधारित परियोजना कार्यहरू निर्धारण गरिएका छन् ।परियोजना १ र परियोजना २ अनिवार्य रहेका र बाँकीमध्ये दुई ओटा गरी जम्मा चार ओटा परियोजना कार्य सबै सहभागीले सम्पादन गर्नुपर्ने छ । प्रत्येक परियोजनाको परिणामका (Output) रुपमा प्रत्येक प्रशिक्षार्थीले प्रतिवेदन स्वरुपको अलग अलग प्रतिवेदन दस्तावेज शिक्षा तालिम केन्द्रसमक्ष अनिवार्य रूपमा पेस गर्नुपर्ने छ :

परियोजना कार्य १: पाठयोजनामा आधारित शिक्षण अभ्यास

- फरक फरक १० ओटा पाठहरूको पाठयोजना तयारी गर्ने
- प्रत्येक पाठयोजनाका आधारमा शैक्षिक सामग्री विकास गर्ने
- प्रधानाध्यापकबाट सबै पाठयोजना प्रमाणित गर्ने
- पाठयोजनाका आधारमा कार्यतालिकाबद्ध शिक्षण अभ्यास गर्ने
- प्रत्येक पाठ शिक्षणपछि विद्यार्थीको पृष्ठपोषण सङ्कलन गर्ने
- परिमार्जित पाठयोजना अन्तिमीकरण गर्ने

नोटः यस कार्यअन्तर्गत अन्य परियोजना कार्यले नसमेटेका विषयवस्तु शिक्षणका लागि मात्र पाठयोजना तयार गर्ने

परियोजना कार्य २: कार्यमूलक अनुसन्धान

- शिक्षकले आफ्नो कार्यसम्पादन सुधारका लागि कुनै एउटा विषय क्षेत्रमा Kurt Lewin द्वारा प्रतिपादित निम्न लिखित चक्रअनुसार कार्यमूलक अनुसन्धान गरी सोको प्रतिवेदन तयार पार्ने

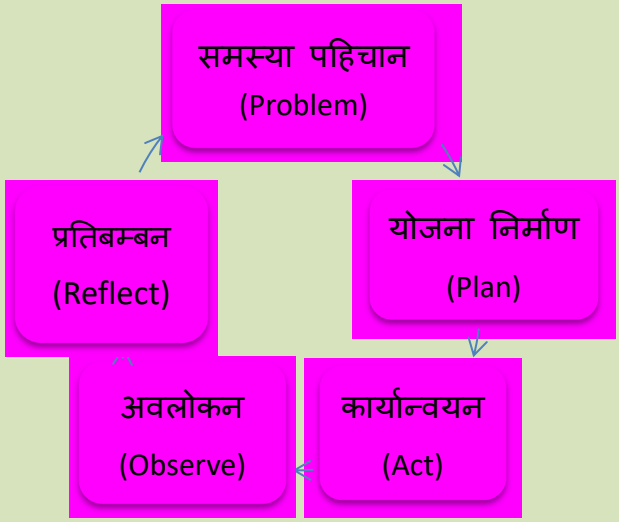

परियोजना कार्य ३: शब्दभण्डार

- शब्दभण्डार शिक्षणका लागि उपयोग गर्न सकिने शैक्षणिक सामग्रीहरूको सूची तयार पार्ने
- शब्दभण्डार शिक्षणका क्रममा उपयोग गर्न सकिने शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा सङ्कलन गर्ने
- उक्त सामग्रीको उपयोग गरी पाठ्यपुस्तकमा दिइएका कुनै दुई पाठसँग सम्बन्धित शब्दभण्डार सम्बन्धी अभ्यासको सहजीकरण गर्ने
- विद्यार्थीलाई सहभागिताको पर्याप्त अवसर प्रदान गर्ने

- विद्यार्थीका सिकाइ गतिविधिको अवलोकन गर्ने
- विद्यार्थीको सिकाइमा देखिएका परिवर्तन तथा अनुभव समेटी प्रतिवेदन तयार गर्ने

परियोजना कार्य ४: निबन्धात्मक पाठ सहजीकरण

- कक्षा ६,७ र ८ को भाषा पाठ्यपुस्तकमा समावेश भएका निबन्धात्मक पाठको सूची बनाउने
- कुनै एउटा निबन्धात्मक पाठका लागि निर्धारित पाठ्यघण्टाअनुसार पाठ्यवस्तु विभाजन गरी एकाइ योजना निर्माण गर्ने
- एकाइ योजनाका आधारमा ज्ञान, बोध, प्रयोग र उच्च दक्षता जस्ता सिकाइका तहको प्रयोग हुने गरी दैनिक पाठ योजना तयार पार्ने
- पाठयोजनामा निर्धारित क्रियाकलापअनुसार उत्सुकता, ज्ञान आर्जन तथा दिगो सिकाइ वा मूल्याङ्कनका क्रियाकलाप चरणबद्ध रूपमा सञ्चालन गरी सिकाइ सहजीकरण गर्ने
- सहजीकरणपश्चात् विद्यार्थीको सिकाइमा देखिएका परिवर्तन तथा अनुभवलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्ने

परियोजना कार्य ५: भाषिक प्रकार्य

- नेपाली भाषा पाठ्यक्रम (कक्षा ६, ७ र ८) को भाषिक प्रकार्यअन्तर्गत समेटिएका विषयवस्तुहरूको सूची तयार पार्ने
- भाषिक प्रकार्य खण्डमा समेटिएका सन्दर्भहरूमध्ये कुनै पाँचओटा सन्दर्भसँग सम्बन्धित विषयवस्तुलाई सिकाइ सहजीकरण गराउनका लागि सङ्क्षिप्त योजना (उद्देश्य र क्रियाकलापमा मात्र) तयार पार्ने
- योजनाअनुसार सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने र त्यसबाट प्राप्त अनुभवलाई आत्ममूल्याङ्कनसहितको टिपोट तयार पार्ने

- माथिका क्रियाकलाप र अनुभवका आधारमा नेपाली भाषा पाठ्ययपुस्तक (कक्षा ६,७ र ८) मा भाषिक प्रकार्य समावेश गर्नुका कारण उल्लेख गरी भाषिक प्रकार्यको मर्म/अवधारणाको व्यावहारिक पक्षबारे टिपोट गर्ने

परियोजना कार्य ६: आन्तरिक मूल्याङ्कन

- पाठ्यक्रमले निर्देश गरेअनुसार कक्षा ६–८ को आन्तरिक मूल्याङ्कनका आधारहरूको तालिकीकरण गर्ने
- ती आधारमध्ये सुनाइ तथा बोलाइ सिप विकासका लागि गराउन सकिने सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप तथा उक्त क्रियाकलाप सञ्चालनका क्रममा प्रयोग गर्न सकिने शैक्षणिक सामग्रीहरू सङ्कलन/निर्माण गर्ने
- उक्त शैक्षणिक सामग्रीहरूको प्रयोग गरी कुनै एउटा आख्यानात्मक पाठमा केन्द्रित रही सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने
- उक्त क्रियाकलापले विद्यार्थीको सुनाइ तथा बोलाइ सिपमा आएको परिवर्तन समेटी प्रतिवेदन तयार गर्ने

परियोजना कार्य ७: सिर्जना तथा परियोजना

- कक्षा ७ र ८ को भाषा पाठ्यपुस्तकमा समावेश भएका सिर्जना तथा परियोजना कार्यको सूची बनाउने
- कुनै तीनओटा पाठअन्तर्गतका सिर्जना तथा परियोजनासम्बन्धी अभ्यास गराउनका लागि सङ्क्षिप्त पाठयोजना बनाउने
- योजनाअनुसार सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने
- निर्देशनअनुसार काम गरे नगरेको अवलोकन गर्ने र आवश्यक सहजीकरण गर्ने
- सहजीकरणपश्चात् विद्यार्थीको सिकाइमा देखिएका परिवर्तन तथा अनुभवलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्ने

ΩΩΩ